

Eesti RJK (KGB) sionismivastane tegevus 1950-ndatel aastadel

ENSV Riikliku Julgeoleku Komitee aruannete¹ ja N. Levanoni mälestuste² alusel

“Nähtavasti oli veel üks või kaks juhtumit kus inimestel õnnestus lahkuda NSVL-st illegaalselt, näiteks Leo Blumenfeldt Tallinnast, kes jõudis Soome 1951. aasta lõpus või 1952. aasta alguses.”

M. Erel, Iisraeli esindusest Stokholmis Ida Euroopa osakonda Iisraeli Välisministeeriumis. 1.2.1952 a. (ISA/FM/2502/8).³

KGB aruandest

IV. Ülesandega sisse imbuda välismaa luureorganitesse toimetati 1951. aasta detsembris lisraeli Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Julgeoleku Komitee agent “Maiski”: L.J. Blumenfeldt, sündinud 1917. aastal, juut, kellel on sionistide seas laialdasi sidemeid.⁴

“Maiskil” õnnestus luua side ühe lisraeli luure osakonnaülema MANORIGA ja vastuluurevalitsuse ülema asetäitja TŠERVINSKIGA, hiljem aga Ameerika luure esindaja ZAGORSKIGA, ta rääkis neile omal algatusel, et Eestis tegutsevat sionistlik rühm ja nimetas, et selle juhiks on meie agent “Leonov”.

Välismaa luureorganite esindajatele pakkus “Maiski” teade huvi ja nad tegid talle ettepaneku aidata neil “Leonoviga” ühendusse astuda.

Agent “Leonov” on –⁵ juut, parteitu, NSV Liidu kodanik, kõrgharidusega, elab Tallinnas.

1940. aastani oli “Leonov” üks Eesti sionistide juhte ning tal on hulgaliselt sidemeid NSV Liidu ja välismaa sionistidega.

¹ Aruanne ENSV Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Julgeoleku Komitee 2. vastuluureosakonna tööst ajavahemikul 1.IV 1954 - 1.IV 1955. Tallinn, UMARA 1997. Tõlkinud Vilma Matsov

Aruanne Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva RJK 4. Osakonna agentuur- ja operatiivtöö kohta 1955. aastal

² "ג. לבנון הקודם: נתיב" (N. Levanon “Code name: Nativ” – in Hebrew). Am Oved 1995

³ Yaacov Ro'i “The struggle for Soviet Jewish Emigration, 1948-1967”.

⁴ Blumenfeldt on mainitud ka seoses teise juhtumiga, vaata siin - <http://www.eja.pri.ee/stories/Kats.html>

⁵ Nimi ja muud tunnused on minu poolt eemaldatud. M.R.

“Leonov” värvati agentuurvõrku 1941. aastal ja teda on kogu aeg iseloomustatud positiivselt. Tema isiklikud ja tööalased omadused vastavad täielikult agendi kategooriale.

Aastail 1952–1953 kirjutas “Maiski” TŠERVINSKI ülesandel “Leonovile” mõned kirjad ja teatas ühes neist leppetekstiga, et “Leonovi” juurde võib tulla välismaa luureteenistuse esindaja, kes nimetab end ROGOVSKI, Semjon Mihhailovitshiks.

1953. aasta augustis ja 1954. aasta juulis sai “Leonov” ROGOVSKILT kirja, et tal ei avanenud võimalust Tallinnasse tulla ja palus seepärast “Leonovil” sõita kohtumiseks Moskvasse.

Kontrollimisel selgus, et ROGOVSKI on Moskvas asuva Iisraeli saatkonna atašee LEVANON (Levitani), Naum Jossifi p, kes varem on elanud Riias ja Tallinnas.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Julgeoleku Komitee andmete põhjal on LEVANON seotud välismaa luureteenistusega ja talle on antud ülesanne luua side Baltikumi sionistidega. Tallinnas elab LEVANONI õde, meie agent “Ljudmila”, kellega ta alustas kirjavahetust ja jätkab seda kokkulepitud aadressidel.

Et välismaiste luureorganite tegelikke plaane teada saada ja veenda neid selles, et “Maiski” poolt legendina välja pakutud “Leonovi” sionistlik rühm on usaldusväärne ning seda on võimalik kasutada kui baasi NSV Liitu saadetava välismaa agentuuri vastuvõtmiseks ja varjamiseks, rajas “Leonov” meie ülesandel Tallinnas niisuguse rühma ja värbas selle “liikmeks” meie agendi “Švatšitsi”.

1954. aasta septembris sõitis “Leonov” meie ülesandel Moskvasse, kus kohtus kahel korral LEVANONIGA, ta võitis kohtumiste käigus LEVANONI usalduse ja kindlustas sellega “Maiski” positsiooni ning sai LEVANONILT ülesande arendada Eestis nõukogude võimu vastast vaenutegevust.

Kohtumisel andis ta üle kirjad “Maiskilt” ja “Leonovi” vennalt, rääkis juutide emigreerumisest Iisraeli ning avaldas veendumust, et NSV Liidus on inimesi, kes sooviksid ükskõik mil viisil Iisraeli sõita, ja kinnitas, et niisugustele inimestele osutatakse nende kavatsuse teostamisel igakülgset abi.

LEVANON küsis “Leonovilt”, kas Eestis on juute, kellele võib loota vaenutöö tegemisel NSV Liidu vastu, ning saanud “Leonovilt” jaatava vastuse, kes nimetas agent “Švatšitsit”, ütles, et “Švatšitsit” otsib ta ise juba ammu. Seejuures andis LEVANON “Leonovile” instruksiooni organiseerida “usaldusväärsetest” inimestest väikesi rühmi, kes peavad selgitama sionismi ideid ja Iisraeli poliitikat. Ta andis “Leonovile” kaks brošüüri sionistliku liikumise ajaloo ja Iisraeli riigi moodustamise ajaloo kohta, et ta levitaks nende sisu juutide seas.

LEVANON ja “Leonov” leppisid kokku edasise sidepidamise viiside kohta variaadressidel saadetavate kirjade teel ja tulevaste isiklike kohtumiste aegades.

Rakendatud erimeetmed on näidanud, et "Leonov" jättis LEVANONILE hea mulje ja et LEVANON peab teda sobivaks inimeseks organiseerima vaenutegevust Nõukogude Liidu vastu Baltikumi tingimustes.

1954. aasta 7. detsembril koostati selles asjas agentuur- ja operatiivabinõude plaan, mis nägi ette edasist meetmete rakendamist, et saada andmeid Iisraeli luure tegevusest NSV Liidus ja selgitada välja tema illegaalsed sidekanalid.

Plaani täitmiseks rääkis "Leonov" sellest "Švatšitšile" ja andis LEVANONILT saadud brošüüri talle tutvumiseks. "Leonovi" ja "Švatšitši" teated langevad selles osas kokku.

1955. aasta 22. märtsil saatsime me "Leonovi" taas Moskvasse LEVANONIGA kohtuma. Nende kohtumine leidis aset 1955. aasta 25. märtsil, LEVANON varustas "Leonovit" taas sionistliku kirjandusega ning andis talle seejuures ülesande aktiveerida tööd sionistlike rühmade moodustamisel, kuhu kaasata ka LEVANONI kunagine koolivend ...⁶ (teda töötab läbi ENSV MN juures asuva RJK 4. osakond). Samas andis LEVANON üle "Maiski", tema venna ja "Švatšitši" õe kirjad.

Peale selle tegi LEVANON "Leonovile" ülesandeks leida inimesi illegaalseks välismaale toimetamiseks ja seadis tingimuse, et need isikud peavad valdama üht võõrkeelt. Piiriületuskanalit LEVANON ei teatanud, kuid ütles, et üle piiri toimetatavad inimesed ei pea "mööda mägesi ja metsi ronima".

Kuna sionistlike rühmade ulatusliku võrgu loomine ei ole meile kasulik, siis põhiline töö selles asjas on suunatud illegaalse piiriületuskoha kindlakstegemisele, eesmärgiga toimetada välismaale meie kontrollitud agentuuri.

Asja kontrollib NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Julgeoleku Komitee 2. peavalitsus.

Nechemia Levanoni mälestustest (heebrea keelest tõlkinud M.R., vene keelest - A. Laast)⁷

Mul õnnestus küllaltki suure vaevaga luua kontakt [Leonoviga]⁸ Tallinnast, keda ma mäletasin veel noorusest. [Leonov] saabus Moskvasse pärast seda, kui teatas mulle kus ja kuidas me saame kohtuda. See kohtumine oli meie jaoks väga tähtis. [Leonov] oli oma loomu poolest ettevaatlik inimene, tal õnnestus suhelda oma sionistidest sõpradega ja "ellu jääda" vaatamata sellele, et oli kindlasti KGB-s kahtlusalune.

⁶ Nimi ja muud tunnusmärgid on minu poolt eemaldatud. M.R.

⁷ N. Levanonist ja tema sidemest Eestiga saab lugeda siin http://eja.pri.ee/stories/Levanon_ru.html (vene keeles) või siin http://www.nechemia.org/jordan2_e.html (inglise keeles)

⁸ Nimi ja muud tunnusmärgid on minu poolt eemaldatud. M.R.

[Leonov] jutustas oma sidemetest sõpradega Tallinnas ja Tartus, ning kellegagi Leningradis.

Ta esitas meile küsimusi sündmuste kohta Iisraelis ja Lähis-Idas, millest ilmnes, et ta oma sõpradega leiab võimaluse saada informatsiooni Iisraelis toimuvast. Nagu paljud teised meie juutidest sõbrad pidasid nad oluliseks suhete paranemist Nõukogude Liidu ja Lääne vahel. Kui jutt läks sisepoliitikale, oli [Leonov] kuidagi kinnine ja isegi kahtlustav, vaatamata sellele, et oli detailselt tuttav kriminaalkoodeksiga, mis pidi varsti avaldatama, ja mis sisaldas Leonovi arvates positiivseid sätteid poliitilise iseloomuga kuritegude suhtes. Ta jutustas samuti, et salaja kuid pidevalt revideeritakse Stalini-aegseid poliitilisi protsesse.

Varustasin [Leonovit] hea kirjandusega jidiši ja heebrea keeles. Kuid side temaga katkes arusaamatul kombel.

.....

Taas ja taas küsisime endalt, kas head juudid ei eksi, rahustades meid, et neid ei jälitata? Meil oli selge, et juutide seas, kellega me kohtusime, võib olla üks või mitu, kes teeb vabatahtlikult või sunnitud koostööd KGB-ga. Esimestest päevadest alates oma töös Moskvas juhindusime põhimõttest - oma kõnelustes juutidega me ei puuduta üldisi küsimusi, mida võiks käsitleda kui luureiseloomuga. Meie tegelesime eranditult juudi [rahvuslike] asjadega. Me ei viinud juttu kunagi nõukogude korra, välispoliitika ega sõjateemadele. Kuid siiski tegi meid ärevaks jube küsimus - aga kui meie kahtlused ei ole alusetud ja KGB teab meie sidemetest ja tegevusest - siis milline oht ähvardab igat meiega püsiühendudes olevat juuti? Ma ei saanud sel põhjusel palju öid sõba silmale.

.....

Istusime väikese restorani hämaras nurgas, sees kripeldas, olin valinud selle paiga kohtumisteks. Õde jutustas rasketest aastatest, mis talle osaks said. Sõjaajal ta evakueerus tütreaga, ja kannatas, nagu kõik Venemaa Euroopa osas elanud juudid, kes olid sunnitud kolima Itta. Ta suutis siiski ennast ja tüdruku ära toita ning pöördus pärast sõda tagasi Eestisse. Leenal ei olnud siin kergem - haigused ja probleemid töökohas. Hästi nooruke tütar abiellus eestlasega ja sünnitas tütre. Jutustasin õele endast, perekonnast ja kibutsist... Meie kohtumine oli lühike ja raske mõlema jaoks. Pärast seda pole ma teda enam näinud. Palju aastaid hiljem, kui Iisraellastel oli lubatud külastada oma sugulasi NSV Liidus, kohtasid teda minu kolleegid kibuts Kfar Blum´st, kes olid pärit Eestist. Nende jutust sain ma aru, et Leenal ei olnud erilisi pahandusi meie kohtumise pärast Moskvas. Teda kuulati küll üle ja noomiti Moskvas toimunud kohtumise varjamise pärast. Ta ütles mu sõpradele, et "see oli talle väga ebameeldiv", kuid risk tasus ennast ära.

KGB aruandest

1955. aasta detsembris seati esialgse operatiivkontrolli toimiku materjalide alusel sisse formularitoimik KIRSCHBAUM, Elias Bernhardi poja kohta, kes on sündinud 1897. aastal Läti NSVs Jelgavas, on juut, parteitu, tal on lõpetamata kõrgem haridus, töötab ENSV Riikliku Kindlustuse agendina, elab Tallinnas, Narva maantee 8, krt. 2.

Toimikus leiduvad materjalid kinnitavad, et KIRSCHBAUM oli kodanliku korra ajal Eestis üks "vasakpoolsete sionistide" liidreid, ta korraldas juudi soost noorte ettevalmistamist ja saatmist Palestiinasse, võttis osa sionistide ülemaailmsetest kongressidest ja neil toimunud diskussioonidest, tal on israeilis sugulasi ja mitmeid tuttavaid endiste aktiivsete sionistlike tegelaste seas, kes on erineval ajal Eestist emigreerunud.

Oma kodanlik–natsionalistlike veendumuste tõttu esineb KIRSCHBAUM praegu teravate nõukogudevastaste väljamõeldistega, diskrediteerib Nõukogude valitsuse ja kommunistliku partei üritusi.

Nii näiteks kuulutab KIRSCHBAUM, et Nõukogude Liidu rahupoliitika on läbinisti võlts, et NSV Liidul ei ole kindlaid eesmärke Saksamaa küsimuses, et vigade avalikuks omaksvõtmiseks ja õigele teele jõudmiseks tuleb BUHHARINI mahalaskmine ja TROTSKI väljasaatmine tunnistada veaks.

Nõukogude–israeli suhete kohta väidab KIRSCHBAUM, et NSV Liit teeb Lähis–Idas panuse Araabia Maade Liigale ja suhtub vaenulikult israellisse, sest israeli tormiline arenemine kutsuvat kõigis juutides esile vaimustuse, et koguni vanad sionismi vaenlased olevat hakanud ilmutama israeli vastu aktiivset huvi.

KIRSCHBAUM on tuttav üksikute israeli riigi juhtidega, neist tunneb ta isiklikult hästi presidenti ja kaitseministrit Ben Gurioni, kellega ta on omal ajal kohtunud sionistide kongressidel ja nõupidamistel.

KIRSCHBAUMI läbitöötamiseks rakendatud meetmete abil on kindlaks tehtud, et ta tunneb huvi israeli Moskva saatkonna töö vastu. Ta tunneb hästi endist israeli saatkonna atašeed Moskvast LEVANONI, kes oli kodanlikus Eestis elades vasaksionistliku noorsoo–organisatsiooni "Gasomer Gatsior"⁹ juht.

KIRSCHBAUM on korduvalt ja visalt palunud, et 2. osakonna agent "Ljudmila" (LEVANONI sugulane) informeeriks LEVANONI Blumenfeldist, kes on tema arvates israeli sõitnud nõukogude võimu riikliku julgeoleku organite ülesandel (see vastab tegelikkusele). Sel eesmärgil oli KIRSCHBAUM valmis finantseerima "Ljudmila" sõitu lennukiga Moskvasse ja tagasi. Ühtlasi palus ta, et "Ljudmila" aitaks teda ning korraldaks talle isikliku kohtumise LEVANONIGA, et "saada talt teada mitmeid poliitilisi momente".

⁹ Ha'shomer Ha'zair (heebrea keel – Noor Valvur. M.R.)

Enne ärasõitu Moskvasse, kohtus "Ljudmila" k.a augusti lõpus KIRSCHBAUMIGA viimase korteris. KIRSCHBAUM ütles, et tal on LEVANONILE ülesanne: otsida üles tema Stockholmis elav sugulane BLUMBERG, Rudolf ja teatada talle tolle õe GARNET IDELSONI aadress, kes on välja saadetud Krasnojarski linna.

Seejuures ütles KIRSCHBAUM, et BLUMBERG suunati pärast Isamaasõda lisraelist Skandinaaviamaadesse sionistlikku tööd tegema. KIRSCHBAUM kavatseb pidada sidet BLUMBERGIGA asumisel viibiva GORNET IDELSONI kaudu. Peale selle teatas KIRSCHBAUM "Ljudmilale", et Stockholmis elab veel üks tema sugulane Lolo HATSKEL, hambaarst, kuid tema vastu ei tunne ta nii suurt huvi kui BLUMBERGI vastu.

Selles asjas töötavad agendid "Grigorjev", "Ljudmila" ja "Jossifov" on pälvunud läbitöötatava mõningase usalduse.

KIRSCHBAUMI töötatakse läbi selles suunas, et selgitada välja tema võimalik vaenulik tegevus, tema vaenulikud kavatsused ja praktilised võimalused nende teostamiseks.